

СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО І МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ

УДК 35.071.5

DOI: <https://doi.org/10.32782/easterneurope.27-1>

ВПЛИВ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НА РОЗВИТОК КОРПОРАТИВНОГО СЕРЕДОВИЩА МІЖНАРОДНИХ ІТ-КОМПАНІЙ

THE INFLUENCE OF GLOBALIZATION PROCESSES ON THE DEVELOPMENT OF THE CORPORATE ENVIRONMENT OF INTERNATIONAL IT-COMPANIES

Нікітіна А.В.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародної економіки
та менеджменту зовнішньоекономічної діяльності,
Харківський національний економічний університет
імені Семена Кузнеця

Щершенюк О.М.

кандидат економічних наук, доцент,
Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Nikitina Alina

Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics

Shershnyuk Olena

Kharkiv National Automobile and Highway University

У статті проаналізовано вплив процесів глобалізації на міжнародне ділове життя, діяльність міжнародних компаній та економічні показники, зокрема світовий експорт, частку ВВП та обсяг прямих іноземних інвестицій у виробничі фонди. Обґрунтовано, що економічна глобалізація означає зростаючу взаємозалежність світових економік у результаті зростаючих масштабів транскордонної торгівлі товарами і послугами, потоку міжнародного капіталу і широкого й швидкого поширення технологій. Він відображає триваюче розширення і взаємну інтеграцію ринкових кордонів і є незворотною тенденцією економічного розвитку в усьому світі на рубежі тисячоліть. Доведено, що рівень глобалізації світової економіки можна визначити такими показниками, як: обсяг інтернаціоналізованого виробництва товарів та послуг, темпи його зростання відносно обсягів та темпів зростання всього валового продукту в світі; обсяг і динаміка прямих іноземних інвестицій відносно обсягу та динаміки всіх інвестицій – і внутрішніх, і міжнародних; обсяг і динаміка міжнародної централізації капіталу (у вигляді злиття та поглинання компаній у різних країнах) порівняно із загальними обсягами централізації капіталу, включаючи злиття і поглинання всередині країни, та ін.

Ключові слова: глобалізація, глобалізаційні процеси, міжнародний бізнес, міжнародні компанії, концепція глобалізації, розвиток міжнародного бізнесу.

В статье проанализировано влияние процессов глобализации на международную деловую жизнь, деятельность международных компаний и экономические показатели, в частности мировой экспорт, долю ВВП и объем прямых иностранных инвестиций в производственные фонды. Обосновано, что экономическая глобализация означает растущую взаимозависимость мировых экономик в результате растущих масштабов трансграничной торговли товарами и услугами, потока международного капитала и широкого и быстрого распространения технологий. Он отражает продолжающееся расширение и взаимную интеграцию рыночных границ и является необратимой тенденцией экономического развития во всем мире на рубеже тысячелетий. Доказано, что уровень глобализации мировой экономики можно определить та-

кими показателями, як: *объем интернационализованного производства товаров и услуг, темпы его роста относительно объемов и темпов роста всего валового продукта в мире; объем и динамика прямых иностранных инвестиций относительно объема и динамики всех инвестиций – и внутренних, и международных; объем и динамика международной централизации капитала (в форме слияния и поглощения компаний в разных странах) по сравнению с общими объемами централизации капитала, включая слияния и поглощения внутри страны, и др.*

Ключевые слова: *глобализация, глобализационные процессы, международный бизнес, международные компании, концепция глобализации, развитие международного бизнеса.*

The article analyzes the impact of globalization on international business life, the activities of international companies and economic indicators, in particular, world exports, the share of GDP and the volume of foreign direct investment in productive assets. It is substantiated that economic globalization means the growing interdependence of world economies as a result of the growing scale of cross-border trade in goods and services, the flow of international capital and the widespread and rapid spread of technology. It reflects the ongoing expansion and mutual integration of market boundaries and is an irreversible trend of economic development around the world at the turn of the millennium. It is proved that the level of globalization of the world economy can be determined by such indicators as: the volume of international production of goods and services, its growth rate relative to the volume and growth rate of total gross domestic product in the world; volume and dynamics of foreign direct investment relative to the volume and dynamics of all investments – both domestic and international; volume and dynamics of international centralization of capital (in the form of mergers and acquisitions of companies in different countries) compared with the total volume of capital centralization, including mergers and acquisitions within the country, etc. It is emphasized that the globalization of the financial sector has become the fastest growing and most influential aspect of economic globalization. An indicator of the rapid growth of globalization is the volume of foreign direct investment in production assets: plants, equipment, land. It is determined that the social responsibility of business is a voluntary contribution of business to the development of the company, the social activity of the company. It is substantiated that a socially responsible company is a company that operates on the principle of social responsibility and implements a set of social programs in its priority areas, and the company's social programs are activities that are voluntarily carried out by the company in social, economic and environmental spheres. the nature associated with its mission and business development strategy and aimed at meeting the demands of various stakeholders of the company.

Key words: *globalization, globalization processes, international business, international companies, concept of globalization, integration of countries, international business development.*

Постановка проблеми. Однією з найважливіших тенденцій розвитку світового господарства й однією з його форм організацій – міжнародного бізнесу сьогодні є стрімкий розвиток глобалізаційних процесів, які визначають напрями розвитку національних економік і світового бізнесу в цілому, тому надзвичайно важливим та актуальним постає зараз дослідження цієї теми. На міжнародному рівні глобалізація світової економіки та відмінності між країнами розглядаються як можливості та виклики для бізнес-середовища.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика глобалізації відобразилася у працях зарубіжних та вітчизняних учених: В. Геєця, М. Долішнього, П. Круша, Д. Лук'яненко, О. Білоруса, Ю. Пахомова, В. Будкіна, А. Гальчинського, Н. Гражевської, Б. Кваснюка, В. Сіденко, А. Філіпенко.

Як явище міжнародних економічних відносин міжнародний бізнес – це взаємодія суб'єктів міжнародної економічної діяльності, спрямована на одержання переваг від трансграничного співробітництва. Професор Д. Лук'яненко розглядає конкретну сутність цієї концепції як будь-яку операцію, що здійснюється контрагентами двох або більше країн. Зокрема, це господарські операції, засновані на новітніх організаційних технологіях, мають гнучкість у процесі оперативного управління з урахуванням впливу

вимог світового ринку та оптимального задоволення інтересів та потреб партнерів [1].

А.Н. Зелінська у своїх працях зазначає, що концептуальною основою міжнародного бізнесу є можливість отримання переваг (економічних чи технологічних) саме з переваг міждержавних ділових операцій, тобто продажу даного товару в іншій країні або створення фірми однієї країни виробництва в іншій країні, або спільне надання послуг фірмами двох країн – третя забезпечує сторонам, які беруть участь у бізнесі, більше переваг, ніж вони мали б, якби здійснювали подібну діяльність як суб'єкти лише національних економік [2].

Досить суттєвий внесок зроблено вітчизняними та закордонними науковцями у дослідження питань глобалізації, хоча такий напрям дослідження, як вплив глобалізаційних процесів на розвиток корпоративного середовища міжнародних ІТ-компаній, вимагає додаткового наукового опрацювання.

Постановка завдання. Мета статті полягає у дослідженні впливу глобалізації на розвиток міжнародного бізнесу та проведенні аналізу ключових показників та тенденцій світових глобалізаційних процесів. Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі завдання:

– розкрити зміст поняття «розвиток міжнародного бізнесу»;

– запропонувати основні напрями впливу глобалізації на розвиток міжнародного бізнесу в сучасних умовах;

– дослідити природу, причини та наслідки впливу глобалізації на національні економіки.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Глобалізація – це широкий термін для низки складних економічних, соціальних, технологічних, культурних та політичних змін і розглядається як збільшення взаємозалежності, інтеграції та взаємодії між людьми та компаніями в різних точках світу.

Визначення поняття глобалізації можна сформулювати так: глобалізація – це більш тісна форма інтеграції країн і народів світу, спричинена скороченням транспортних та комунікаційних витрат, а також руйнуванням штучних бар'єрів для руху товарів, послуг, капіталу, знань, людей. Економічна глобалізація означає зростаючу взаємозалежність світових економік у результаті зростаючих масштабів транскордонної торгівлі товарами і послугами, потоку міжнародного капіталу і широкого й швидкого поширення технологій. Вона відображає триваюче розширення і взаємну інтеграцію ринкових кордонів і є незворотною тенденцією економічного розвитку в усьому світі на рубежі тисячоліть. Швидко зростаюче значення інформації в усіх типах виробничої діяльності і маркетинг є двома основними рушійними силами економічної глобалізації. Іншими словами, швидка глобалізація світових економік в останні роки багато в чому заснована на швидкому розвитку науки і технологій, виникла в результаті того, що ринкова економічна система швидко поширюється по всьому світу і розвивалася на основі зростаючого транскордонного поділу праці, що проникає до рівня виробничих ланцюжків на підприємствах різних країн.

Розвиток науки і технологій значно знизив вартість транспорту і зв'язку, зробивши можливою економічну глобалізацію. Сьогоднішні морські перевезення становлять лише половину від вартості в 1930 р., нинішні авіаперевезення – 1/6, а телекомунікаційні витрати – 1%.

Рівень цін на комп'ютери в 1990 р. становив лише 1/125 від рівня цін у 1960 р., а в 1998 р. цей рівень цін знову знизився приблизно на 80%. Такий «ефект стиснення часу і простору» технологічного прогресу значно знизив вартість міжнародної торгівлі та інвестицій, що дало змогу організувати і координувати глобальне виробництво.

Наприклад, автомобіль Ford Lyma розроблений у Німеччині, його система передач – у Кореї, насос – у США, а двигун – в Австралії. Саме технологічний прогрес уможливив глобальне виробництво такого типу. Більше того, розвиток мережевої економіки породив велику групу тінювих підприємств, зробивши концепцію національних кордонів і відстані для певних видів економічної діяльності безглуздою.

Якщо технологічний прогрес і розвиток інформаційних технологій уважалися технологічною рушійною силою економічної глобалізації, то ринкова реформа, проведена в усьому світі, повинна розглядатися як інституціональна рушійна сила цієї тенденції.

У рамках ГАТТ і СОТ багато країн поступово знижують свої тарифні і нетарифні бар'єри, все більше і більше країн відкривають свої поточні рахунки й рахунки руху капіталу. Усе це сильно стимулювало розвиток торгівлі та інвестицій. Більше того, перехід колишніх централізованих планових економік до ринкових зробив дійсно можливим для світової економіки інтегруватися в єдине ціле.

Транснаціональні корпорації (ТНК) стали основними носіями економічної глобалізації. Вони глобально організують виробництво і розподіляють ресурси відповідно до принципу максимізації прибутку. Їх глобальна експансія змінює макроекономічні механізми функціонування світових економік. У 1996 р. у всьому світі було лише понад 44 тис ТНК, у яких було 280 тис зарубіжних дочірніх компаній і філій.

У 1997 р. обсяг торгівлі тільки 100 найбільших ТНК уже становив 1/3 загальносвітового обсягу, а обсяг торгівлі між їхніми материнськими компаніями та дочірніми компаніями – ще 1/3. У балансі прямих іноземних інвестицій у розмірі 3 000 млрд дол. США наприкінці 1996 р. ТНК володіли більше 80%. Окрім того, близько 70% міжнародної передачі технологій здійснювалося між ТНК. Цей тип транскордонної економічної діяльності в рамках одних і тих самих підприємств являє собою проблему для традиційних теорій міжнародної торгівлі та інвестицій.

Глобалізація фінансового сектору стала найбільш швидкозростаючим та найвпливовішим аспектом економічної глобалізації. Однак із розвитком економічної глобалізації вона ставала дедалі незалежнішою.

Показником, що демонструє швидке зростання процесів глобалізації, є обсяг прямих іноземних інвестицій у виробничі фонди: заводи, обладнання, землю. За даними Світового банку, у 1993 р. обсяг прямих іноземних інвестицій становив 211,8 млрд дол США, а в 2017 р. – 3,8 млрд. Тобто зростання вдесятеро, тоді як світовий ВВП виріс майже втричі. Найбільші потоки прямих іноземних інвестицій відбуваються між промислово розвиненими країнами. Такі статистичні дані світових економічних показників наводить В.А. Вергун [3].

Розглядаючи глобалізацію як явище ХХІ ст., І. Кокоріна дійшла висновку, що це багатовимірне явище, яке охоплює масштаби та динаміку міжнародних економічних відносин та міжнародного бізнесу і характеризує високий рівень розвитку міжнародної економіки, такий як кластер, метакорпорація та мережеві структури, зум-ключі формування глобальної економічної системи [4].

Сьогодні рушійні сили економічної глобалізації формуються в контексті розроблення нової моделі світового порядку, сформованої під впливом цивілізаційного розвитку продуктивних сил у результаті домінування інформації та технологій в економічній системі.

Ключові рушійні сили та причини впливу глобалізації на міжнародний бізнес у надзвичайно конкурентному середовищі постають стрижнем у роботі Ю.С. Погорелова, який розглядає зменшення бар'єрів, зростання міждержавної торгівлі та інвестицій, виробництва глобального продукту для світового споживача, використання Інтернету та інформаційних технологій як головного аспекту глобалізаційних процесів [5].

Міжнародні ІТ-організації повинні відігравати більш значну роль у процесі економічної глобалізації. Що різко контрастує зі швидким розвитком економічної глобалізації, це вакансія організації для глобального економічного регулювання та контролю, а також відставання у створенні регуляторної системи.

Насправді світова економіка, що глобалізується, знаходиться у вільному та дрейфуючому стані. Це багато в чому дуже схоже на внутрішню економічну ситуацію в розвинених західних країнах у 30-ті роки, коли економічні кризи, поширившись по всьому капіталістичному світу, призвели до кейнсіанської економіки та втручання уряду в економічні операції. Фінансові кризи в Мексиці і Східній Азії в 1990-х роках і крах компаній із довгострокового управління капіталом вимагають глобалізованої кейнсіанської економіки і створення відповідного інституту для ефективного втручання у світову економіку і, зокрема, у функціонування міжнародних фінансових ринків.

Є.Г. Панченко вважає, що одним із найважливіших показників глобалізації має порівняльна динаміка цін на однакові товари в різних країнах. Теоретично лібералізація зовнішньої торгівлі має усувати торговельні бар'єри та вирівнювати ціни [8].

Один із показників – індекс глобалізації країн, який щорічно публікується журналом Foreign Policy та відображає розвиток політичної, економічної, персональної і технологічної глобалізації у 62 країнах, на які припадає 96% світового ВВП та 84% населення Землі. Для розрахунку враховують 14 груп показників, які можна умовно поділити на чотири групи:

- показники економічної інтеграції (обсяг міжнародної торгівлі, прямі іноземні та портфельні інвестиції, міжнародні платежі тощо);
- показники персональних контактів (міжнародний туризм, міжнародні телефонні переговори, поштові відправлення, перекази тощо);
- показники технологізації (кількість користувачів Інтернету, Інтернет-серверів);
- показники участі в міжнародній політиці (кількість посольств, участь у міжнародних організаціях тощо) [6].

За даними 2018 р., найвищі позиції у рейтингу глобалізації мають Ірландія, Сінгапур та Швейцарія. Ірландія є найглобалізованішою країною вже третій рік поспіль. Україна посідає 43-є місце та є останньою з усіх країн Центральної та Східної Європи. Це пояснюється, передусім, уповільненням реформ у ключових секторах, політичною нестабільністю та корупцією в країні, вважає О.І. Гонти [7].

Серед інших країн нашого регіону слід відзначити Словенію, яка увійшла до двадцятки найглобалізованіших країн світу і посідає 19-е місце. Лідером серед країн Центральної та Східної Європи є Чехія – 14-е місце у світі за індексом глобалізації.

Також рівень глобалізації світової економіки можна визначити такими показниками, як:

- обсяг інтернаціоналізованого виробництва товарів та послуг, темпи його зростання відносно обсягів та темпів зростання всього валового продукту у світі;
- обсяг і динаміка прямих іноземних інвестицій відносно обсягу та динаміки всіх інвестицій – і внутрішніх, і міжнародних;
- обсяг і динаміка міжнародної централізації капіталу (у вигляді злиття та поглинання компаній у різних країнах) порівняно із загальними обсягами централізації капіталу, включаючи злиття і поглинання всередині країни, та ін.

Однією з особливостей глобалізації сучасного світового господарства, стає розвиток у кінці ХХ ст. фінансових ринків. Зміна ролі кредитних, валютних і фондових ринків у цей період призвела до зрушень у структурі всієї міжнародної економіки. Забезпечення потреб реального сектору в сукупності з лібералізацією політичного життя призвело до активізації спекуляцій на ринку, що вилилися у зростання його обсягу.

Тож замість заробляння коштів із виробництва товарів або послуг сьогодні джерелом прибутку стали спекуляції з похідними фінансовими інструментами та коливаннями валютних курсів. Процес інтернаціоналізації на фінансовому ринку став наслідком посилення фінансових взаємозв'язків між країнами, формування транснаціональних корпорацій, що працюють у світовому масштабі, більш ліберальних правил формування цін і переміщення потоків інвестування.

Відносна швидкість росту на транснаціональному ринку капіталу обсягів позик становила в останні 10–15 років рекордні +60% порівняно з обсягами зовнішньої торгівлі. Також помітно зростає число компаній-інвесторів, що функціонують на міжнародному ринку, яке довела В.І. Шкодіна у своїх наукових дослідженнях [9].

Дія глобальних об'єктивних чинників поступово призвела до того, що великі українські компанії дійшли висновку про необхідність побудови іншої системи соціальної відповідальності, заснованої на включенні в неї всіх основних учасників бізнес-сфери, які слідує правилам

цивілізованого бізнесу, прийнятим у занепадаючих країнах.

Соціальна відповідальність бізнесу – це добровільний внесок бізнесу в розвиток компанії, соціальну діяльність компанії. Соціально відповідальна компанія – це компанія, яка діє за принципом соціальної відповідальності та реалізує комплекс соціальних програм у пріоритетних для неї напрямках. Соціальні програми компанії – це діяльність, яка добровільно здійснюється компанією у соціальній, економічній та екологічній сферах, яка матиме системний характер, пов'язана з її місією та стратегією розвитку бізнесу і спрямована на задоволення запитів різних зацікавлених сторін.

Отже, відбулося неприйняття принципу, що будь-який бізнес створюється з метою отримання прибутку. Це пов'язано з тим, що сучасний бізнес реалізується не у вакуумі, а в певній золотій точці і може бути успішним лише в трибунах та передбачуваних умовах. Створення таких умов можливо за тісної і продуктивної взаємодії бізнесу з державою та суспільством.

Первинний конфлікт корпорацій із суспільством та державою вимагав активізації соціального складника в корпоративній культурі. Перевагами соціально відповідальної культури компанії є:

По-перше, зміцнення репутації та іміджу компанії. Добросовісна та соціально відповідальна ділова практика здійснюється для підвищення

репутації та іміджу компанії в очах широкої громадськості та ділового духу. Соціально відповідальна поведінка компанії проявляється у зменшенні витрат на роботу з комерційними органами, а також сприяє залученню та утриманню персоналу компанії.

По-друге, підвищення ефективності ведення бізнесу. Соціально відповідальне ведення бізнесу безпосередньо відображається у підвищенні ефективності роботи компанії. Компанії, які застосовують соціально відповідальну ділову практику, отримують такі переваги, як підвищення продуктивності персоналу, зменшення експлуатаційних витрат, збільшення продажів та збільшення лояльності клієнтів.

По-третє, підвищення інвестиційної прибутковості компанії. Дотримання принципів етичної, соціально та екологічно відповідальної ділової практики для підвищення інвестиційної прибутковості компанії проявляється у поліпшенні фінансових показників та відкриває більше вільного доступу до капіталу.

Висновки. Таким чином, глобалізація, напружена конкуренція, необхідність пошуку та ефективного впровадження інновацій визначають нові завдання та параметри функціонування корпоративної культури. Обґрунтовано, що первинний конфлікт корпорацій із суспільством та державою вимагав активізації соціального складника в корпоративній культурі останніх.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Лук'яненко Д.Г. Глобальна економіка XXI століття: людський вимір. Київ : КНЕУ, 2015. 420 с.
2. Зелінська О.М., Галазюк Н.М., Урбан О.А. Сутність транснаціональних корпорацій та їх вплив на процес економічного зростання. *Економічний форум*. 2014. С. 145–150.
3. Вергун В.А., Ступницький О.І. Іноземні інвестиції: офшорні зони та їх інституції в міжнародному бізнесі. Київ : Київський університет, 2012. 303 с.
4. Кокоріна В.І. Імперативи розвитку міжнародного бізнесу в умовах глобалізації. *Держава та регіони. Серія «Економіка та підприємництво»*. 2010. № 3. С. 67–73.
5. Погорелов Ю.С. Категорія розвитку та її експлейнарний базис. *Теоретичні та прикладні питання економіки*. 2012. Вип. 27. С. 30–34.
6. Черваньов Д.М. Менеджмент інвестиційної діяльності підприємств. Київ : Знання-прес, 2013. 622 с.
7. Гонта О.І. Структуризація зовнішніх впливів на економіку регіонів України в умовах глобалізації. *Чернігівський науковий часопис. Економіка і управління*. 2016. № 1(1). С. 23–29.
8. Панченко Є.Г. Міжнародний менеджмент. Київ : КНЕУ, 2014. 541 с.
9. Шкодїна І.В. Сучасні тенденції самоорганізації світової економічної системи. *Економіка України*. 2012. № 9. С. 70–77.

REFERENCES:

1. Luk'janenko D.Gh. (2015) Ghlobaljna ekonomika KhKhI stollittja: l'juds'kyj vymir [The global economy of the XXI century: the human dimension]. Kyiv: KNEU. (in Ukrainian)
2. Zelinsjka O.M., Ghalazjuk N.M., Urban O.A. (2014) Sutnistj transnacionaljnykh korporacij ta jikh vplyv na proces ekonomichnogho zrostannja [The essence of transnational corporations and their impact on economic growth]. *Ekonomicznyj forum*, pp. 145–150.
3. Verghun V.A., Stupnyckyj O.I. (2012) Inozemni investyciji: ofshorni zony ta jikh instytuciji v mizhnarodnomu biznesi [Foreign investment: offshore zones and their institutions in international business]. Kyiv: Kyjivskij universytet. (in Ukrainian)
4. Kokorina V.I. (2010) Imperatyvy rozvytku mizhnarodnogho biznesu v umovakh ghlobalizaciji [Imperatives of international business development in the context of globalization]. *Derzhava ta reghiony. Serija: Ekonomika ta pidpryemnyctvo*, vol. 3, pp. 67–73.

5. Poghorjelov Ju.S. (2012) Kateghorija rozvytku ta jiji eksplejnarnyj bazys [Category of development and its explanatory basis]. *Teoretychni ta prykladni pytannja ekonomiky*, vol. 27, pp. 30–34.
6. Chervanjov D.M. (2013) Menedzhment investycijnoji dijajnosti pidpryjemstv [Management of investment activity of enterprises]. Kyiv: Znannja-pres. (in Ukrainian)
7. Ghonta O.I. (2016) Strukturyzacija zovnishnikh vplyviv na ekonomiku rehioniv Ukrajinu v umovakh ghlobalizaciji. [Structuring external influences on the economy of the regions of Ukraine in the context of globalization]. *Chernighiv. nauk. chasop. Ekonomika i upravlinnja*, vol. 1 (1). pp. 23–29.
8. Panchenko Je.Gh. (2014) Mizhnarodnyj menedzhment [International management]. Kyiv: KNEU. (in Ukrainian)
9. Shkodina I.V. (2012) Suchasni tendenciji samoorganizaciji svitovoji ekonomichnoji systemy [Modern tendencies of self-organization of the world economic system]. *Ekonomika Ukrajinu*, vol. 9, pp. 70–77.